

תוכן עניינים

מבוא.....	3
סקירת ספרות.....	5
מושג המנהיגות.....	5
מנהיגות הורית.....	5
מנהיגות הורית בתקופת הקורונה.....	7
מתודולוגיה.....	10
משתתפים.....	10
כלים.....	10
הליך.....	11
ממצאים.....	12
דיון.....	19
סיכום ורפלקציה.....	23

ביבליוגרפיה
נספח א' – הריאיון החצי מובנה
נספח ב' – ניתוח הראיונות

מבוא

מגפת הקורונה העולמית שפרצה בתחילת שנת 2019 וממשיכה ללוות אותנו גם כיום משפיעה באופן דרמטי על חייהן של משפחות עם ילדים צעירים. השפעות אלו עתידות להתבהר עוד בהמשך ובין היתר תלויות בגורמי הלחץ שעיימם מתמודדים הורים בתקופה זו. הורים משמשים כמנהיגים בחייהם של ילדים ומהווים את הדמויות המשפיעות עליהם ביותר. הם לרוב מודל חיקוי עבור ילדים בשנות ההתפתחות הקריטיות וגם בהמשך החיים. בתקופת הקורונה הם מוצאים את עצמם מתמודדים עם שינויים רבים והחלטות מורכבות בנושאים שונים הנוגעים לילדיהם. מעבר לדאגות הבריאותיות בתקופה זו שמופנות בעיקר כלפי המבוגרים יותר, הורים נאלצים לעמוד בנטל כבד יותר מזה המאפיין את חייהם ממילא. הם מתמרנים בין העבודה, בהנחה שלא נפגעה מהקורונה, לבין הבית בו נמצאים ילדים נטולי מסגרות לפחות חלק מהזמן. הם נדרשים לטפל בסוגיות של חינוך ביתי מפני שילדיהם חווים פתאום למידה מהבית שיש להיערך אליה ולהשלים את החוסרים שבה. עבור חלקם כל זה קורה כשגם העומס בעבודה התגבר בשל הקורונה או כשהם נאלצים לעבוד בעצמם מהבית. כך או כך הם חווים התנגשות בין התפקידים המרכזיים בחייהם. בנוסף, הם מתמודדים עם פחדים וחוסר וודאות לגבי העתיד ולגבי שלומם של הילדים ובני המשפחה האחרים. הדאגות של הורים בתקופה זו כוללות חשש לבריאותם של הוריהם המבוגרים, דאגות כלכליות, בדידות חברתית, ניתוק ממקורות תמיכה ודאגה לילדים שמורחקים מבית הספר, מפעילויות פנאי, מחברים וממשפחה. איש אינו יודע מה יהיו ההשלכות ארוכות הטווח של תקופה חריגה ומתמשכת זו על רווחתם של ילדים צעירים. דאגות אלו מקבלות משנה תוקף בחברה הישראלית שמתאפיינת בימים רגילים בקרבה ומשפחתיות וחווה את משבר הקורונה באופן עוצמתי ומשמעותי.

לפי סקר עכשווי (מון, 2020) בישראל חיים כיום למעלה מ-3 מיליון הורים לילדים מתחת לגיל 18, מתוכם כ-2 מיליון הורים לילדים צעירים מתחת לגיל 9. גם במציאות של טרום הקורונה סבלו הורים ישראלים מעומס רגשי וכלכלי כבד בשל אורח חיים אינטנסיבי שכולל דרישות גבוהות גם בתחום העבודה וגם בתחום המשפחה. בעקבות התפרצות הקורונה בארץ הוחמר מצבם של הורים רבים וחלה עלייה בשיעור האבטלה לצד עומס גדול יותר של עבודה יחד עם טיפול בילדים. הורים המוגדרים כעובדים חיוניים במשק מצאו את עצמם עובדים שעות רבות כאשר ילדיהם נמצאים בבית וזקוקים להם יותר מתמיד. סבבי הסגר החוזרים יצרו תקופות ארוכות בהן ילדים ישבו בבית ונושא הלימודים התווסף לרשימת המשימות של ההורים. בנוסף, מאז תחילת המגפה כמעט ולא מתקיימות בישראל פעילויות פנאי כמו חוגים ותנועות נוער שהיוו מסגרת משלימה ללימודים בשעות הבוקר. לאורך רוב השנה האחרונה לא התאפשר להורים להסתייע בבני משפחה ובמטפלים בשל הגבלות הקורונה. מסגרות התמיכה השונות ממלאות תפקיד חשוב בחיי היום יום של משפחות ישראליות וכעת גם הן לא בנמצא. המדינה אינה מציעה פתרונות מספקים לבעיות הכלכליות, הלימודיות והחברתיות והורים נאלצים למצוא את הפתרונות בעצמם. למרות מבצע החיסונים המרשים בארץ סיום מצב המשבר אינו נראה באופק ואיום הסגר עדיין רלוונטי נכון למרץ 2021.

עבודה זו מבקשת לבחון את השפעות משבר הקורונה על מנהיגות הורית וחווית ההורות. המושג של מנהיגות הורית מבטא התייחסות מתקדמת בספרות לתפקידם של הורים בחיי ילדיהם. הוא יוצא מנקודת הנחה שתפקיד זה טומן בחובו מרכיבים משמעותיים בדומה למנהיגות בהקשרים אחרים. בשל משמעותם הקריטית של הורים במונחים של רווחה נפשית אצל ילדים מתבקש לבחון כיצד נראית מנהיגותם בתנאי המשבר שנוצרו בארץ ובעולם. לשם כך תפתח העבודה בסקירת ספרות רלוונטית הכוללת התייחסות למושג המנהיגות באופן כללי ולמושג של מנהיגות הורית בפרט. כמו כן, ייסקרו המחקרים הראשוניים

סקירת ספרות

מושג המנהיגות

בעשורים האחרונים מושג המנהיגות זוכה לתשומת לב תיאורטית ומחקרית מתוך שאיפה להבין טוב יותר את המנגנונים העומדים מאחורי תופעה ייחודית זו. מנהיגות מוגדרת בספרות כיכולת של אדם להוביל אנשים אחרים לעבר מטרה משותפת. מהגדרה זו משתמע כי המנהיג יודע את הכיוון הנכון וכן הוא יודע כיצד להוביל אחרים לכיוון זה. יש לו היכולת להוביל אנשים מתוך המציאות הנתונה בה הם נמצאים אל מציאות רצויה וטובה יותר (עמית, 2016). הצורך של הקבוצה במנהיגות כאמצעי מארגן ומנווט הוא בסיסי ביותר. כל התכנסות של אנשים או בעלי חיים זקוקה למנהיג שיידע לנצל את האנרגיות העודפות של הקבוצה ולנתב אותן לטובת הכלל ומטרה משותפת (לסרי, 2017). כחלק מההגדרה המקובלת של מושג המנהיג הוא עושה כל זאת מכוח סמכות בלתי פורמלית וללא כפייה, בניגוד למפקד או רודן (עמית, 2016). עצם נוכחותו מתוארת כבעלת איכות עמוקה יוצאת דופן ומשרה את הסדר והביטחון שאנשים זקוקים להם (לסרי, 2017). המנהיג מצליח להשפיע על אחרים וליצור בהם מחויבות ומוטיבציה בזכות תכונותיו האישיות בלבד (עמית, 2016).

חקירת התכונות הדרושות למנהיג מצטרפת לידע שהצטבר בספרות לגבי דרך השפעתם של מנהיגים וסגנונות מנהיגות שונים. חקירה זו מנסה לעמוד על המאפיינים האישיותיים שמאפשרים את תופעת המנהיגות. מכיוון שהתנהגויותיהם של מנהיגים מתוארות כמרשימות ומלהיבות והשפעתן על האנושות משמעותית כל כך, יש מוטיבציה גבוהה לזהות את התכונות האופייניות למנהיגים. בין היתר נבחנו תכונות כמו מסוגלות עצמית, ביטחון עצמי, אופטימיות ויכולת של יצירת קשרים חברתיים. במחקרם של אמית, פופר, ממן וליסק (2008) הועברו שאלונים ל-402 חיילים על מנת לזהות את התכונות המבחינות בין אלה שנתפסים כ"מנהיגים" לבין אלה שנתפסים כ"לא מנהיגים". נמצאו הבדלים מובהקים בין "מנהיגים" ל"לא מנהיגים", כשהראשונים מתאפיינים במוקד שליטה פנימי חזק יותר, מסוגלות עצמית גבוהה יותר, אופטימיות רבה יותר, דפוס התקשרות בטוח יותר ורמת חרדה נמוכה יותר. תכונות אלו רלוונטיות לא רק למנהיגים מהתחום המדיני, אלא גם למנהיגים מחיי היום יום כמו מנהלים או מורים. פופר (2007) האמין כי בכל תחומי הפעילות – פוליטית, ארגונית, חינוכית, חברתית או משפחתית – ישנה מנהיגות מעצבת המתאפיינת בהעברת מסרים ברורים מתוך ידיעה עמוקה של הדבר הנכון. נמצאו שלוש תכונות מרכזיות של מנהיגות מעצבת: כריזמטיות, גירוי אינטלקטואלי והתייחסות אישית. תכונות אלו מאפשרות למנהיגים להניע את המונהגים לפעול מעבר למאמציהם הרגילים וכך הם גם מעצימים את תפיסת המסוגלות העצמית שלהם.

מנהיגות הורית

מהספרות בנושא מנהיגות עולה כי יכולת זו אינה בלעדית לתחום הפוליטי עליו חושבים לרוב בהקשר של מנהיגות. מנהיגים אינם חייבים להיות אישים היסטוריים רמי מעלה כמו מצביאים וראשי ממשלה. הם יכולים להיות דמויות הפועלות בכל תחום חיים בהתאם להגדרות של מושג המנהיגות. בין המנהיגים מחיי היום יום נמצאים גם הורים שהשפעתם על ילדיהם היא משמעותית במיוחד. ההורה הוא הדמות המשפיעה הראשונה והמרכזית ביותר עבור ילדים. המנהיגות של ההורה בבית מניחה את הבסיס להמשך החיים וקובעת במידה רבה גם אילו מנהיגים יהיו הילדים עצמם לכשיגדלו. הורות טובה נחשבת לדוגמה של מנהיגות טובה (Nelson, 2019). מכאן נגזר המושג מנהיגות הורית שמיישם את הידע התיאורטי והמחקרי על מנהיגות בתוך המרחב הביתי והראשוני. בהתאם להגדרת מושג המנהיגות, גם ובמיוחד במקרה של הורים כמנהיגים, חשוב מאוד מרכיב הנוכחות. ילדים זקוקים למנהיגות של הורים לצורך התפתחות